

מגילה נקראת פרק ראשון מגילה

משל ואחשורוש והמן לכה הדבר רומה לשני בני אדם לאחד היה לו חל בתוך שדרו ולאחד היה לו ריין בתוך שדרו בעל ריין אמר מי יחן לי חל זה ברמים בעל החל נודונו זה אצל זה אמר לו בעל ריין לבעל החל מכור לי חילך אמר לו מיל אוחה בתנא והלאו ויטר המלך את מבעתו אמר רבי אבא בר כהנא גדולה השרת טבעת יוטר מארבעים ושבעה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל שכולן לא החזירו למושב ואילו השרת טבעת החזירן למושב חזר ארבעים ושבעה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל ולא פרתו ולא הותרו על מה שכתוב בתורה ויך ממקרא מגילה מאי דרוש אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה (ט) ומה מעבדות לחירות אמרי שירה מצותה לחיים לא כל שכן אי הכי הלל נבי נימא (ג) לפי שאין אומרים הלל על נס שברצוה לארץ יציאת מצרים דנס שברצוה לארץ היכי אמרינן שירה כדהניא עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל ארצות לומר שירה משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה רב נחמן אמר קרייתא זו הלילא (ט) רבא אמר בשלמא תוס הללו עברי ה' ולא עברי

פרעה אלא הכא הללו עברי ה' ולא עברי אחשורוש אגן

שנים עשר יום כשנה י' סנה בתלמי וכו' מאי שנא דגזנין וכו' כהן אה הלל * ראמי רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יודנא * שבעה י' עשר ימים שנתו נוסר כהן את הלל שבעה יום של פסח ויום טוב ונוכה ויום טוב הראשון ובעלה עשרים ואחד השעה י' ויחזק ושמונה י' הטובה ושני ימים טובים של פסח ושני ימים טובים של עשרת ימי שבועות וראשי כל יומא ופא שנת כפסח ולא אגין

כל יומא דהג הלוקין בקרבנותיה דפסח אן הלוקין בקרבנותיה בשבת והלוקה בקרבנותיה לימא לא איקרי מעור ראש חדש דאי קרי מעור לימא לא איקריש בעשייה מלאכה כתיב * השיר יהיה לכם כליה הלקישה * דג ליהה המקריש להג מעין שירה * וישאן מקריש להג אן מעין שירה ראש השנה ויוסתיפודים דאי קרי מעור ואיקריש בעשייה מלאכה לימא משום דר אבדו דאמר רבי אבדו אמר מלאכי השרת לפני הקב"ה רבשע מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך ברה וביום הכפורים אמר לוק אפשי מלך יושב על כסא הרין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה לפני והא הנוכה * ולא הבי ולא דבי וקאמ' משום נימא פורים דאיכא נימא לימא * אמר רבי יצחק לפי שאין אומרים * שירה על נס שברצוה לארץ יציאת מצרים דנס שברצוה לארץ וואמרינן הלל * כדהניא עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל הארצות לומר שירה משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל ארצות לומר שירה קרייתא זו הלילא רבא אמר בשלמא תוס הללו עברי ה' ולא עברי פרעה הכא הללו עברי ה' ולא עברי אחשורוש אגן * אגן * ולר"ג דאמר קרייתא זו היא הלילא התניא משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל ארצות לומר שירה כיון שגלו חזרו להיתדן הראשון :

ספר המצוות לרמב"ם והשגות הרמב"ן

השורש הראשון שאין ראוי למנות בכלל הזה המצוות שהן מדרכנן דע כי זה הענין לא היה ראוי לעורר עליו לבארו כי אחר שהיה לשון התלמוד תרי"ג מצוות נאמרו למשה כסיני איך נאמר בדבר ההוא שהוא מדרכנן שהוא מכלל המנין אבל העירונו עליו מפני שטעו בו רבים ומנו נר חנוכה ומקרא מגלה מכלל מצוות עשה וכן מאה ברכות בכל יום ונחום אבליים ובקור חולים וקבורת מתים והלבשת ערומים וחשוב תקופות וי"ח ימים לגמור את ההלל והשתכל ממי שישמע לשונם נאמרו לו למשה כסיני וימנה קריאת ההלל ששבת בו דוד ע"ה את האל ית' שצוה בה משה וכן נר חנוכה שקבעוה חכמים בבית שני וכן קריאת המגלה אמנם היות למשה נאמר לו כסיני שיצונו כי כשיהיה באחרית ממלכתנו ויקרה לנו עם היונים כך וכך יתחייב לנו להדליק נר חנוכה הנה איני רואה שאחד ידמה זה או יעלה במחשבתו ו

ג' ע"ג
ג' ע"ד
ג' ע"ה
ג' ע"ו
ג' ע"ז

2

העיקר הראשון מן המאמר. השיב בו הרב הגדול ז"ל על בעל הלכות גדולות זצ"ל מפני שהביא כמנין המצות מקרא מגילה וכו' חנוכה מכלל מצות עשה. וכן מאה ברכות ככל יום וניחום אבלים וביקור חולים וקבורת מתים והלכשה ערומים ולחשוב חקופות ושמונה עשר יום לגמור בהן את ההלל, שאלו²⁴⁰ כולן מצות מדרכן אינן מן התורה. וחשובותיו על זה תשובות גדולות מאד²⁴¹ כאלו מכריחות להודות בהן.

והפליאה שאמר הרב זצ"ל "זה תבונן והתפלא היאך נחשוב שקריאת ההלל ששיבח בו דוד לאל שמשו רבינו צונו בה". וגם כענין יפלא מאמר הרב שהוא עצמו מנה במצות להתפלל לו שנאמר ועבדתם את ה' אלהיכם²⁴⁰ ככל לבבכם וככל נפשכם וידוע כי בחלמוד אומרין חפלה דרבנן. ומפורש אמרו²⁴¹ אנשי כנסת הגדולה חקנו להם לישראל ברכות קדושות והבדלות. והנה לדעתו צריך שנפרש ונאמר שנצטוו ישראל להתפלל אל הקב"ה, ושיבקשו ממנו לבדו ית' משאלותם ויפילו לפניו²⁴² תחנונים כעת צרתם. אבל שיחתייכו להתפלל בכל יום בקר וערב זה תקנת חכמים הוא וכנגד תמידים חקנום. גם כתקנה זו לא פירשו מטבעה של חפלה אלא היו מתפללים כל אחד ואחד כפי צחות לשונו וחכמתו, וכבר ביאר הרב ז"ל כל זה בפרק ראשון מהלכות חפלה, אמר: מצות עשה להתפלל ככל יום אבל אין מנין התפלוח ולא משנה²⁴³ התפלה מן התורה, וכן היה ממשו רבינו ועד עזרא, ועזרא

ובית דינו עמדו וחקנו שמנה עשרה ברכות כדי שיהיו ערוכות כפי הכל ותהיה חפלת לשון העלגים שלמה כתפלת בעל לשון הצחה²⁴³, וכן חקנו מנין התפלוח כמנין הקרבנות, כל זה כתב הרב זצ"ל בלשון מרווח²⁴⁴. והנה הרב למדנו הענין הזה וביאר אותו לנו ביאור שלם, אם כן למה יתפלא על ההלל נצטוה למשה כסיני שיאמרו ישראל כמועדיהם שירה לאל שהוציאם ממצרים וקרע להם את היס והכדילים לעבודתו וכא דוד* וחקן להם ההלל הזה שישירו בו, וכן השיר שבמקדש מן התורה הוא כדברי האומר²⁴⁵ עיקר שירה כפה מעכבת²⁴⁶ קרבן, והוא לדוד, כמו ששינו כמסכת תמיד²⁴⁷ השיר שהיו הלויים אומרין בבית המקדש, כראשון היו אומרין לה' הארץ ומלואה תכל ויושבי בה, [248] וכן בכרכת המזון שהוא ודאי מן התורה²⁴⁸] משה תיקן ברכת הון²⁴⁹, יהושע תקן ברכת הארץ, שלמה תקן בונה ירושלים, וכולן אין מטבעין תורה, אבל נצטוינו מן התורה שנכרך אחר אכילת כל אחד כפי דעתו כעין ברכת המזון²⁵⁰ מנימין רעיא²⁵¹ שאמר בריך רחמנא מאריה דהאי פיתא, וכאו הנביאים וחקנו להם²⁵² נוסח מתוקן²⁵² וצח המליצה, ושנינו כו אנחנו עוד בגלות²⁵³: ומלכות בית דוד²⁵⁴ מהרה תחזירנה למקומה ותכנה ירושלים עיר קדשך²⁵⁵. כי הענין תקן שלמה ובית דינו, והלשון כפי הזמנים יאמר. וכן כל מה שאנחנו משכחין בו לאל יתעלה כך הוא. ולמה יתמה הרב כהלל זה כיסודו של דוד יותר מהתשכחות כולן. ומלבד זה שאין לרב המתמיה בזה שום ראייה שיהיו המזמורים האלו של הלל לדוד, אבל שמא למשה רבינו הם כמו תפלה למשה איש האלהים²⁵⁵, ואחד עשר מזמורים* שעמו, כי זה ספר תהלות מחובר מכל השירות שנאמרו בו כישראל ברוח הקדש, וחכמים מייחסים מהם לאדם הראשון ולאברהם אבינו כמו שהוזכר בגמרא פסחים²⁵⁶. והרי כהלל זה עצמו הזכירו חכמים שאינו לדוד, אמרו שם בפרק ערכי פסחים²⁵⁷ הלל זה מי אמרו, אמר רבי

יוסי²⁵⁸ אלעזר בני אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו עליהם²⁵⁹, וחלוקין עליו חבריו לומר דוד אמרו, ונראין דבריו מדבריהם, אפשר שחטו ישראל את פסחיהם ונטלו לולביהם ואין אומרין הלל. ושם עוד²⁵⁷: הלל זה מי אמרו, רבי אליעזר הגדול אומר, משה וישראל אמרוהו בשעה שעמד עליהם פרעה הרשע²⁶⁰, הם אמרו לא לנו יי לא לנו²⁶⁰, ורוח הקודש משיבה למעני למעני תעשה²⁶⁰ עד²⁶¹ וחכמים אומרין נביאים שכיניהם תקנוה שיהו אומרין אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבוא על הצבור ולכשנגאלין אומרין אותו על גאולתן. והנה לדעת רבי אליעזר הוא למשה על צרתם עם פרעה, ולדברי חכמים לא על צרה ידועה של פרעה אבל היא שירה לכל הפרקים והצרות ולגאולה העתידה²⁶² מתקנת נביאים שכיניהם. ומה שאמרו "נביאים שכיניהם" ירמוז לדור שיצא ממצרים למשה אהרן ומרים ואל אצילי בני ישראל²⁶³ ולכל שבהם רוח הקדש. או יהיה פירושו "תקנוהו" שייחדו להם השיר הזה לפרקים ולצרות, כמו שאמרו בכרכות²⁶⁴ אנשי כנסת הגדולה תקנוהו. אם כן אין שאלה לרב על בעל ההלכות כלל²⁶⁵. ואמנם כבר הורינו שבעל הלכות מכניס בחשבון הזה מצות של דבריהם ולמדנו עליו זכות²⁶⁶ וכתבנו ההתנצלות. אבל התעוררנו על ההלל מפני שאין לנו מפורש כהלל של שחיטת הפסח ואכילתו, והלל של נטילת לולב דאורייתא, וראשון דפסח ועצרת, ככל אלו אין לנו ראייה שיהא מדבריהם. וכבר אמרו בגמרא תענית²⁶⁷ הלל דראש חדש לאו דאורייתא [268] ומשמעות זה דבימים שהיחיד גומר בהם את ההלל הוא דאורייתא²⁶⁸] וכמסכת ערכין דרשו בו²⁶⁹: השיר יהיה לכם כליל התקדש חג²⁷⁰, לילה המקודש לחג* טעון שירה, שאינו מקודש לחג אינו טעון שירה. ואע"פ שזה מדברי קבלה הוא, אבל יאמר הנביא כי ישירו לאל המושיע אותם מיד סנחריב* כאשר הם משוררים כליל התקדש חג והוא ליל אכילת הפסח²⁷⁰ שהיו משוררין בקול גדול, כמו שאמרו²⁷¹ כזית פסחא* והלילא פקע כאיגרא. ועוד אם הוא מדבריהם למה יתמה רבי יוסי ויאמר²⁷² אפשר שחטו ישראל את פסחיהם ולא אמרו שירה²⁷³ נטלו את לולביהן ולא אמרו הלל, והלא דוד אמרו כדברי הרב, והוא ובית דינו תקנוהו או בית דין שלאחריהם תקנוהו על הפסח ועל הלולב, וכיון שתקנה הוא אין לו לרבי יוסי קושיא על מי שיתן אותה התקנה לדוד האומר כהלל או לבית דין אחרון.

